

УДК 69.003:658.012

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТІ СИСТЕМ

*Боровик Ю.Т., к.е.н., доцент,
Слагін Ю.В., к.е.н., доцент,
Сухорукова Т.Г., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)*

Принципи – це логічно впорядкована система ідей, основних положень, які за допомогою критеріїв вибору, які в них містяться, адекватно виражають закономірності в тій чи іншій мірі представлені нормативно.

Відносно принципу як наукової категорії важливо зауважити наступне:

- принципи є узагальнення емпіричних фактів і знань, отриманих у будь-якій сфері людської діяльності. Але після того, як принцип сформульован, він стає початковим моментом для здійснення діяльності;

- у характеристиці власно поняття принципу виділяються дві основні ознаки: наявність у формулюванні критерію вибору та наявність елементу нормативності;

- система принципів як й усяке розвинуте наукове знання повинна будуватися на основі аксіоматичного методу (несуперечливості, повноти, незалежності та вирішуваності).

Ці міркування можна розглядати як методологічну базу для виявлення принципів забезпечення організованості систем.

Відомий вчений О.А. Гусаков, розглядаючи методологічні основи системотехніки, називає, як такі, наступні загальні принципи: функціонально-системний, ймовірно-стастичний, імітаційний, інтерактивно-графічний, інженерно-економічний. Деталізуючи названі принципи, автор наголошує на необхідності прийняття результатів функціонувати системи (цільової функції) в якості системоутворюючого фактору, побудови системи з елементів, які сприяють (взаємодіють) досягненню результату і розташовуються в ієрархії системи відповідно до ієрархії результатів, що відкриває спосіб і механізм з'єднання ієрархічних рівнів. Вчений підкреслює важливість врахування ймовірного характеру цільової функції складної системи і її параметрів, обов'язковості оцінки ефективності

функціонування системи з використанням обґрунтованих критеріїв [1].

Можливо упорядкувати сукупність принципів забезпечення організованості, виходячи з властивостей самої організованості виробничих систем. Тому можна виділити групу загальних принципів, які відносяться до існування та зміни організованості виробничих систем у цілому, та другу групу, спеціальних принципів, які відображають окремо устрій систем і їхнє функціонування [2, 3].

Загальні принципи включають: принцип цілеспрямованості організації системи, принцип збалансованості цілей виробничої системи з потребою у них і з ресурсами системи, принцип пріоритету людського фактору, принцип функціонального резервування, принцип уніфікації та стандартизації елементів, зв'язків і процесів системи, принцип забезпечення зворотних зв'язків у системі.

Принцип цілеспрямованості організації системи полягає в тому, що організація повинна бути орієнтована на досягнення цільової функції системи, кінцевого результату. Кількість і якість елементів системи, співвідношення між ними, число та характер їхніх зв'язків повинні бути підлеглі досягненню мети системи як у статичі (устрою), так і у динаміці (функціонування).

Принцип збалансованості цілей виробничої системи з потребою у них і з ресурсами системи – елементи високоорганізованої системи повинні не тільки мати функціональну сумісність, т. т. здатністю разом реалізовувати загальну функцію системи та досягати її мети. Вказана мета повинна відповідати у кількісному і якісному відношенні потребі у ній зовнішнього середовища, бути збалансованою з потребою і, водночас, бути досяжною для системи за її можливостями, т. т. збалансованою з ресурсами, потенціалом системи.

Принцип пріоритету людського фактору в організації системи – охоплює формування виробничих колективів з урахуванням професійної, психофізіологічної, соціально-психологічної, цільової сумісності працівників; підвищення якості підготовки робочих і спеціалістів; визначення раціональної чисельності та спеціалізації виробничих і управлінських підрозділів; розширення прав трудящих в управлінні

виробництвом; забезпечення необхідного рівня стимулювання та охорони праці й т. п.

Принцип функціонального резервування, який виражає більш загальний принцип динамічності та має на увазі досягнення достатньої адаптуємості системи до змін зовнішніх умов й тим самим, її стійкості. Він реалізується через поліфункціональність елементів, гнучкість зв'язків між ними, наявність у рамках формальної організації неформальних відносин у раціональному (оптимальному) сполученні з формальним і ін.

Принцип уніфікації та стандартизації елементів, зв'язків і процесів системи – їх нормованої одноманітності. Це ніяк ні означає абсолютної одноманітності, однаковості в устрої та функціонуванні виробничих систем, а має на увазі тільки раціональний ступень одноманітності.

Принцип забезпечення зворотних зв'язків у системі – підтримка на необхідному рівні зв'язків між суб'єктом управління та управляємою підсистемою, так і субординаційні (вертикальні) та координаційні (горизонтальні) зв'язки між самими елементами управляючої та управляємої підсистем.

Спеціальні принципи забезпечення організованості стосуються до устрою та функціонування системи, причому перші частково поділені щодо суб'єкта та об'єкту управління.

Спеціальні принципи устрою системи включають: принцип ієрархічності побудови системи з включенням зовнішнього доповнення в контур регулювання, принцип забезпечення необхідної різноманітності, принцип функціональної вибіркової, принцип пропорційності, принцип наростання функціональності елементів і системи в цілому.

Три принципи забезпечення організованості устрою системи рівно відносяться до суб'єкта й об'єкту управління, а два інших – тільки до суб'єкта. Суть цих двох принципів – ієрархічності побудови системи з включенням зовнішнього доповнення в контур регулювання і забезпечення необхідної різноманітності.

Принцип функціональної вибіркової має на увазі, що в систему при її створенні, устрої (або перебудові) повинні включатися лише ті елементи, які мають функції, які сприяють при їх реалізації здійсненню

основної функції та самої мети системи.

Принцип пропорційності враховує необхідність кількісної співвідносності елементів системи і їх властивостей для забезпечення доцільного функціонування системи.

Принцип наростання функціональності елементів і системи в цілому при її устрої полягає в тому, що підсистеми та виробнича система утворюються з однотипних, однорідних за функціями, спеціалізованих елементів і, таким чином, самі спеціалізуються, при цьому вказане утворення супроводжується значним наростанням потужності, потенціалу, тобто концентрацією.

Спеціальні принципи функціонування системи включають: принцип урахування провідної ланки, принцип планованості й взаємної узгодженості процесів функціонування системи, принцип наростання функціональності процесів, принцип доцільності витрат в системі та економічності ефективності процесів функціонування

Принцип урахування провідної ланки – означає, що процес функціонування повинен будуватися, навколо, на базі провідної ланки системи, з найбільшою увагою до неї, до забезпечення її функціонування.

Принцип планованості й взаємної узгодженості процесів функціонування системи відбиває необхідність підтримки в динаміці пропорційності та збалансованості в системі, а на цій основі, її стійкості.

Принцип наростання функціональності процесів має на увазі, що прояв елементами своєї функціональності протягом деякого періоду характеризується наростаючим темпом в міру їх адаптації до умов, налаштування на мету функціонування, стабілізації режиму і т. п.

Принцип доцільності витрат в системі та економічності ефективності процесів функціонування означає, що в ідеалі витрати ресурсів в системі повинні направлятися тільки на досягнення мети (результату) і що кінцевим показником, що зображає їх доцільність, є співвідношення досягнутого результату і витрат, тобто економічна ефективність. На основі цього показника повинен робитися остаточний вибір варіанта організації виробничої системи.

Викладені принципи відповідають вимогам системності та можуть, прийняті за

основу для розробки методологічних питань підвищення організованості виробничих систем в будівництві.

Список використаних джерел

1. Гусаков А. А. Системотехника строительства. / А. А. Гусаков. – М.:Стройиздат, 1983; 2-е изд. 1985, 3-е изд. 1993, 4-е изд. 2004. — 368 с.
2. Немчин А. М.: Методологические основы и методы формирования функционирования производственных систем в строительстве (организационный аспект) автореферат дис. ... доктора экономических наук 08.00.24 / Ленингр. инж.-экон. ин-т им. П. Тольятти Ленинград, 1989 – 36 с.
3. Бадилина Л. П. Организованность производственных систем и эффективность строительства / Л. П. Бадилина, А. М. Немчин. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 150 с.

УДК 658

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Войтов І.М., ст. викладач (УкрДУЗТ)

Питання економічної безпеки підприємства є актуальним вже протягом тривалого часу, протягом якого дано безліч трактувань поняття «економічна безпека», але, разом з тим, як і раніше не відображені практичні способи її забезпечення. Можливо, що дана проблема пов'язана з відсутністю чіткого уявлення про те, що саме потрібно забезпечити, оскільки підприємство (організація) - це самий загальний об'єкт безпеки.

В даному випадку найбільш прийнятним є системний підхід, який передбачає розгляд підприємства як системи. Разом з тим, системний підхід містить два напрямки: перший передбачає розгляд підприємства як системи його елементів в статичній (стан); друге - ґрунтується на дослідженні підприємства як динамічної структури у вигляді системи процесів «вхід-процес-вихід». На основі цього, об'єктами

економічної безпеки підприємства повинні виступати його співробітники; засоби праці; вся його діяльність, що передбачає бізнес-процеси по отриманню ресурсів, їх перетворення і реалізації. Головним критерієм безпеки господарської діяльності, заснованої на системному підході, виступає забезпеченість підприємства ресурсами, що дозволяють йому функціонувати. Тому заходи і способи забезпечення економічної безпеки є дії, які спрямовані на життєзабезпечення підприємства. Об'єкт економічної безпеки безпосередньо визначає способи її забезпечення і дозволяє виділити серед них ті, які орієнтовані на забезпечення схоронності (запобігання втрат ресурсів), підвищення ефективності діяльності або збільшення вхідних потоків ресурсів. Безліч форм, способів і заходів по забезпеченню безпеки призводить до необхідності докладання зусиль не тільки в сфері фінансів і менеджменту, а й у сфері маркетингу, психології, фізичної охорони, права, соціології або технологій (техніки).

Всі кошти забезпечення економічної безпеки підприємства утворюють кілька основних груп, заснованих на формах реалізації безпеки: організаційно-правові; економічні; інженерно-технічні; інформаційно-технологічні; морально-психологічні; спеціальні.

Перерахований нами ряд способів забезпечення економічної безпеки підприємства є відкритим, тобто у міру розвитку економіки, НТП будуть з'являтися нові загрози і, відповідно, нові способи забезпечення економічної безпеки, але, разом з тим, базові принципи її забезпечення залишаться колишніми.

При забезпеченні економічної безпеки не слід концентрувати увагу тільки на якомусь одному напрямку і способі. Так, приділяючи увагу тільки охорону і контролю ресурсів, можуть бути втрачені можливості отримання ресурсів із зовнішнього середовища або можливості підвищення ефективності всієї діяльності. Тому перед кожним окремим підприємством стоїть завдання вибору оптимальних способів забезпечення своєї безпеки, виходячи з конкретних умов внутрішнього і зовнішнього середовища.

Однак, як і будь-яка інша сфера, економічна безпека має ряд проблем та